

1937. У Голівуді перед Різдвом

Одного разу взимку, коли з неба сипав сніг, королева сиділа біля вікна в чорній ебеновій рамі і шила. А оскільки вона поглядала у вікно, то вколола голкою палець. Виступили три краплі крові. Червона кров так прекрасно виглядала на білому снігу, що королева подумала: «Я хотіла б мати дитину білу, як сніг, червону, як кров, і чорну, як ебенова рама цього вікна». Невдовзі вона народила донечку білу, як сніг, рум'яну, як кров, із чорним, як ебенове дерево, волоссям.

На допрем'єрний показ мультфільму «Білосніжка і семеро гномів» Волт Дісней запросив гостей перед самим Різдвом. У *Carthay Circle Theatre*, найвідомішому кінозалі золотої ери Голівуда, 21 грудня 1937 року з'явилися Чарлі Чаплін (він якраз готувався до ролі в «Диктаторі»), молода Джуді Гарленд, Дуглас Фейрбенкс, Керол Ломбард і Марлен Дітріх.

*Там, через тінистий бір,
через сім річок і гір,
до мене вночі й удень іде
мій королевич. Я знаю це.*

Журналісти зауважили, що Джон Берімор (став зіркою після ролі Гамлета) за темними окулярами ховає заплакані очі.

У залі не було жодної дитини.

Але публіка реагувала по-дитячому, спонтанно. «Люди аплодували в перервах між сценами так, ніби дивилися те-

атральну виставу. Ніколи пізніше я нічого подібного не бачив», – запам'ятав діснеївський мультиплікатор Вольфганг «Вулі» Райтерман.

Перший повнометражний мультфільм. Говорили, що на чомусь такому ніхто не висидить. Очі розболяться від кольорів. А тут – крики захвату й овації стоячи. Сергій Ейзенштейн, автор «Броненосця Потьомкіна», незабаром назвав «Білосніжку і семеро гномів» найкращим фільмом в історії кінематографу.

Най, най, най. На успіх працювало сімсот п'ятдесят митців. А саме: тридцять два мультиплікатори, сто два асистенти, сто сім «фазистів» (наповнювали фази рухів), двадцять спеціалістів із композиції, двадцять п'ять із тла, шістдесят п'ять зі спецефектів (хмари, пил, дим; усе, що рухається, але не є персонажем) і аж сто п'ятдесят вісім із малювання героїв на прозорих целулоїдах. Створили гори малюнків і начерків, до фільму ввійшла чверть мільйона. Хіміки в лабораторіях Діснея шукали нові технології, а оператори вдосконалювали новий винахід – багатопланову камеру. Вона створювала враження третього виміру.

Історію Білосніжки століттями переповідали різними мовами. Записали її брати Грімм – романтичні шукачі витоків німецького духу. Дизайнер Кен Андерсон розповідав, що Дісней звихнувся на темі Білосніжки. Одної ночі, коли рисувальники після вечери повернулися в студію, він викликав кілька десятків із них на знімальний майданчик. «Ми всілися на розкладні стільці, згасло світло, а Волт чотири години розповідав нам історію Білосніжки й сімох гномів. Не лише розповідав, а й перевтілювався в кожного з персонажів. Ми були шоковані».

Проект такого розмаху ніхто й уявити не міг. Крім того, досить ризикований сценарій: один персонаж убиває іншого – так у мультфільмах не робиться. Але Дісней так довго переконував в успішності задуму, що врешті-решт усі йому повірили.

Неформальний семінар для аніматорів у 1934 році організував рисувальник Арт Бебіт, пізніше роботи тривали вже в студії. Мистецьким боком справи займався Дон Грехем із *Chouinard Art Institute*. Найважливішим для нього було, щоб герої рухалися плавно, природно, граційно. На заняття він

приносив рухомі людські моделі й пояснював таємниці моторики.

У целулоїдній Білосніжки був і справжній жіночий прототип. Марджорі Белчер (невдовзі прославилася як Мардж Чемпіон із танцювального дуету Мардж Говер Чемпіон) стукала за нею підборами, їла з мисочки, розмахувала мітлою й заціпала гудзики. Принц мав бути схожим на Дугласа Фейрбенкса.

У Голівуді фільм обізвався «божевільною витівкою Діснея». Найбільшим безумством були вкладені гроші. Вартість оцінювали в двісті п'ятдесят тисяч доларів, а час зйомок – у вісімнадцять місяців. Зйомки тривали три роки й поглинули півтора мільйона.

Волт Дісней вніс будинок під заставу. «Навіть мови не було про економію й компроміси, а це були часи, коли ціла країна стогнала від кризи. Коли бюджет перевищив усі можливі межі, я й сам почав сумніватися, чи вдасться повернути вкладені інвестиції. Потім шок. Мій брат Рой сказав, що ми мусимо позичити чверть мільйона», – згадував він в інтерв'ю.

Хто дасть кредит під шматки фільму? Фрагменти «Білосніжки» переглянув Джозеф Розенберґ із *Bank of America*. Коли загорілося світло, Дісней нічого не прочитав на його обличчі. Розенберґ підвівся, мовчки вийшов із залу. Нарешті він виніс вердикт: «Волте, цей фільм заробить купу грошей».

Попри кризу – майже два з половиною мільйони доларів.

Бах, бах, ух, ох!

Європа. За два дні до Різдва і через день після прем'єри в Штатах міністр пропаганди Райху Йозеф Геббельс записує в щоденнику: «Я подарував фюреру дванадцять фільмів із Міккі Мавзом. Він дуже тишився, цей скарб його ошчасливив».

Міккі – це символ чужої наддержави, але й хтось близький. Гітлеру було сімнадцять років, коли з'явився перший мультфільм «*Humorous Phases of Funny Faces*». Джеймс Стюарт Блектон спонукав у ньому курців до боротьби зі шкідливою звичкою. Чотири роки потому Владислав Старевич експериментував у Каунасі з комахами. «Коли я спробував зняти боротьбу живих жуків-оленів за самку, виявилось, що після

ввімкнення прожектора вони завмирають і не рухаються. Тож мені спала на думку ідея приспати своїх лицарів. Я відділив їхні кінцівки й роги від тулуба, а потім знову прикріпив їх у відповідному місці за допомогою тонесеньких дротиків. На виготовлені в такий спосіб із приспаних жуків ляльки вдалося надягнути костюми, чоботи з халявами, а в руки їм вкласти папери». Старевіч знімав їх кадр за кадром. Так він створив перший ляльковий мультиплікаційний фільм.

Але мальовані історійки глядачі вподобали більше. Навіть найперші: пес їв ковбасу так довго, аж лопнув. Сюжети були простими і такими залишалися й надалі. Персонажів чавлять, розтягують, кидають з висоти, топлять, смажать, січуть і б'ють усім, що втрапить під руку. Бах, бах, ух, ох! Ніхто не помирає.

Гітлер любив ці фільми, на них виховалася його армія.

Арійська Білосніжка, Розумник-єврей

За кожен жарт, який потрапляв у кінцеву версію «Білосніжки», мультиплікатори отримували п'ять доларів. У часи великої кризи за тридцять п'ять центів можна було добряче наїстися. Найохочіше кепкували з гномів. Розумник, Буркотун, Чхун, Рюмса, Сонько, Роззява і Сором'яга. А може Гикач, Лисоголовий чи Тугодум? Список пропонуваніх імен був довгим, характери теж змінювалися.

Гноми у братів Грімм нічим не відрізняються один від одного. Цілими днями вони працюють під землею, не знаючи спочинку. Дісней такий образ відкинув: передчував, що публіка захоплюватиметься гномами, якщо ті будуть неповторними. Найдужче вирізнявся Роззява – молоденький, обвислі вуха, великі стопи, безтурботний, мов дитина, безбородий.

Гномиків малювали в м'яких кольорах, щоб вони не зачмарили собою Білосніжку, яка сяяла модною в той час арійською вродою: світла шкіра й маленький носик (минуть роки – і модифікована Білосніжка запанує як лялька Барбі). Але щічки занадто червоні. Працівники відділу кольору скоригували цей дефект, накладаючи ніжний рум'янець безпосередньо на плівку.

Музику зіграв оркестр із вісімдесяти осіб. Уперше в історії кіно її записали на електроакустичну платівку. Крім музики,